

Erhard Cziomer

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

WYZWANIA KRYZYSU UKRAIŃSKIEGO ORAZ MASOWEJ MIGRACJI DO UNII EUROPEJSKIEJ DLA BEZPIECZEŃSTWA EUROPEJSKIEGO ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ROLI NIEMIEC W POŁOWIE DRUGIEJ DEKADY XXI WIEKU¹

Erhard Cziomer. Challenges of the Ukrainian Crisis Together with massive Migration to the European Union for European Security with Particular Emphasis on Germany's role in the Midst of the Second Decade of the 21st Century.

The purpose of the paper is to synthetically present the challenges of the Ukrainian crisis as well as the implications of the massive inflow of illegal immigrants to Europe in 2015 for European security and to present the new role of Germany in the EU. The article is composed of three parts, in which the following questions are presented consecutively: 1) the general frameworks of Ukrainian and migration crises in the context of European security taking the active role of Germany into account; 2) the role of Germany in the Ukrainian crisis as well as 3) challenges of the giant illegal immigration to Europe for new German role in the EU.

Germany as the leading EU member with global interests together with France played a leading role in working out the Minsk II armistice agreements in February 2015 that regarded the Russian-Ukrainian conflict in Donbas; its potential implementation may solely lead to freezing, with no chances for a concurrent solution, of the problem of the illegally annexed Crimean Peninsula by Russia in February 2014. Extending armed conflicts, civil wars and the terrorist threat accompanying them as well as the negative socio-economic effects in the Middle East and in African countries were conducive for the emergence of objective premises for the intensification of enormous and illicit migration to the EU in the second decade of the 21st century. These migrations most likely cannot be pacified by building up walls and fences as was done earlier in the Spanish enclaves of Ceuta and Melilla in Morocco.

Chancellor Merkel's decision in September 2015, taken without broader consultation within the EU, to temporarily suspend Dublin III directive as well as to allow the possibility of free crossing of Turkish-Greek maritime border, led to the influx to Germany of approximately 1.1 million illicit refugees in 2015 and another 52 thousand by the middle of February 2016, via the so-called Balkan route of. Attempts made by the European Commission since the autumn of 2015 as regards the dislocation of incoming refugees among all member states were received, on the whole, negatively in the EU, particularly by the Visegrad Group states.

Despite the progressive exacerbation of asylum law and other restrictions towards some categories of refugees many domestic controversies and disputes emerged in Germany on that matter as well as intensified the actions of Merkel's government to strike a deal with Turkey for the restraint of illegal migration to the EU in exchange for granting bigger financial assistance for the improvement of the situation of refugees in camps situated in Turkey, Lebanon, Jordan, and other states. The resulting situation weakened Germany's position and role in the EU, concurrently creating the danger of not only temporary restrictions but also prospectively a permanent cancellation of the free movement of people and goods within the Schengen area. That, in turn, bears some apprehensions about high financial costs, the future cohesion and principles of the functioning of the Euro zone and the EU, on the whole.

Key words: Ukrainian crisis, migration crisis, European security, European Union, Germany, Ukraine, Russia.

Wstęp

Celem opracowania jest syntetyczna ocena wyzwań kryzysu ukraińskiego w latach 2013–2015 oraz masowych nielegalnych migracji do krajów Unii Europejskiej (UE) w 2015 r. dla bezpieczeństwa

¹ Tekst odzwierciedla stan z połowy lutego 2016 r.

europiejskiego ze szczególnym uwzględnieniem roli Niemiec. Wyeksponowanie znaczenia Niemiec wynikało z ich ważnej roli w próbach rozwiązywania obu kryzysów w szerszych ramach międzynarodowych. Podjęcie tak złożonej i aktualnej problematyki badawczej wymagało zastosowania interdyscyplinarnych metod i technik badawczych [57], łącznie z obserwacją uczestniczącą autora za pośrednictwem telewizji satelitarnej, zwłaszcza niemiecko-francuskiego kanału dokumentacyjnego TV Phoenix, prasy oraz innych mediów i portali internetowych. W analizie wykorzystano dostępne zbiory materiałów źródłowych [1; 7; 58; 59]. Uwzględniono też nowsze i ważniejsze pozycje literatury przedmiotu – niemieckiej [26; 27; 41; 28; 62] i polskiej [17] – w tym również autora [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 55] oraz częściowe wyniki realizowanego przez niego projektu badawczego². Ograniczone ramy opracowania pozwalają jedynie na formułowanie syntetycznych ocen, tez i hipotez.

1. Ogólne ramy międzynarodowe kryzysów ukraińskiego i migracyjnego w kontekście bezpieczeństwa europejskiego oraz uwzględnienia roli Niemiec

Współczesne bezpieczeństwo europejskie opiera się na historycznych więzach Europy zachodniej i południowej z USA oraz Kanadą w latach 1949–1989, wzmocnionych przez proces poszerzenia NATO i UE na Wschód oraz współpracę nowych struktur euroatlantyckich z Rosją i całym obszarem postradzieckim po przewycięzeniu zimnej wojny Wschód–Zachód [4]. W wyniku dynamicznych zmian strukturalno-funkcjonalnych bezpieczeństwo europejskie podlega w XXI w. znacznym przeobrażeniom w różnych zakresach i wymiarach. [5]. Przemiany te, obok licznych osiągnięć, rodzą również szereg zagrożeń i wyzwań, które mają wpływ na przebieg kryzysów ukraińskiego [13] oraz migracyjnego [37]. Poniżej ograniczam się do zasygnalizowania istoty tych kryzysów na tle ogólnych ram międzynarodowych w wymiarze europejskim oraz globalnym z uwzględnieniem nowej roli Niemiec:

1. Pierwszoplanowe miejsce w przemianach bezpieczeństwa europejskiego zajmuje ulegający przyspieszeniu proces globalizacji, wytwarzający nowe współzależności międzynarodowe na płaszczyźnie polityczno-militarnej, gospodarczo-technologicznej, finansowej, społecznej oraz w innych zakresach. Doprowadziło to m.in. do widocznego zwrotu USA w kierunku w Azji Południowo-Wschodniej ze względu na własne interesy gospodarcze oraz wzrastającą rywalizację polityczną z Chinami (Chińska Republika Ludowa – CHRL). Następuje to w momencie widocznego kryzysu funkcjonowania UE, jak też widocznych różnic między UE a USA wokół utworzenia transatlantyckiego partnerstwa na rzecz wolnego handlu i inwestycji (TIIP) [55; 63]. Czynniki te i tendencje utrudniają wypracowanie nowej oraz spójnej transatlantyckiej współpracy militarnej USA z UE w ramach NATO. USA nie wycofują się wprawdzie z Europy, ale oczekują od swoich sojuszników europejskich wyraźnego zwiększenia nakładów finansowych na obronę w celu wzmocnienia całego Sojuszu, w tym również wschodniej flanki NATO w związku z nową agresywną rolą Rosji [23; 62, s. 469–480].

2. Poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa europejskiego było umocnienie się od 2012 r. tendencji autorytarnych w Rosji oraz aspiracji Kremla do umocnienia swoich wpływów na całym obszarze postradzieckim, w tym zwłaszcza na terenie Ukrainy. Wykluczało to możliwość zaakceptowania przez Kreml przejścia w lutym 2014 r. w Kijowie władzy przez prozachodnią opozycję polityczną, która w odróżnieniu od obalonego prorosyjskiego prezydenta Wiktora Janukowycza (2010–2014) opowiedziała się wyraźnie za „europejskim wyborem”, czyli zawarciem układu stowarzyszeniowego oraz zacieśnieniem współpracy Ukrainy z UE. W odpowiedzi na niekorzystne dla Kremla zmiany polityczne w Kijowie prezydent Władimir Putin zdecydował się na przejście kontroli wojskowej nad należącym do Ukrainy półwyspem krymskim poprzez jego formalną aneksję do Rosji 18 marca 2014 r. Decyzja ta miała z punktu widzenia interesów Kremla wymiar geopolityczny, stanowiąc z jego punktu widzenia wyraźny sygnał przeciwstawienia się

² Zob. E. Cziomer, „Wyzwania nowej roli i odpowiedzialności międzynarodowej Niemiec w dobie globalizacji oraz kryzysów gospodarczych i finansowo-politycznych po 2007 roku”, projekt indywidualny nr 00285/2015/ KJ, realizowany w latach 2015–2017 w ramach porozumienia Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie z Fundacją Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie/Berlinie.

dążeniom USA, zmierzających do dalszego „okrążania” i osłabienia Rosji oraz pozbawienia jej możliwości zachowania strategicznej kontroli nad Ukrainą. Decyzja Putina stanowiła wyraźne pogwałcenie zasad obowiązującego prawa międzynarodowego, suwerenności i integralności terytorialnej oraz prawa Ukrainy do samostanowienia. Dodatkowo łamała ona wszystkie obowiązujące uzgodnienia międzynarodowe, zwłaszcza zaś uchwały Paryskiej Karty Pokoju z 21 listopada 1990 r. i memorandum OBWE z 1994 r. Na przełomie wiosny i lata 2014 r. Kreml udzielił dodatkowo czynnego wsparcia buntowi separatystów na wschodzie Ukrainy, doprowadzając zarazem do oderwania Donbasu od Ukrainy oraz utworzenia tam prorosyjskich republik w Doniecku i Ługańsku [15; 41]. USA, kraje członkowskie NATO i UE, jak również inne kraje zachodnie nie ograniczyły się tylko do oficjalnych protestów, lecz zdecydowały się doraźnie na różne formy izolacji Rosji i bojkotu polityków rosyjskich, wprowadzając trzystopniowe sankcje gospodarcze wobec Rosji do stycznia 2016 r. Zostały one w grudniu 2015 r. przedłużone o dalsze sześć miesięcy, do lipca 2016 r. Niezależnie od negatywnych skutków tych sankcji gospodarka rosyjska poniosła znacznie większe straty z powodu gwałtownego spadku cen surowców energetycznych, zwłaszcza ropy naftowej [34]. Ze swojej strony Rosja odpowiedziała kontr sankcjami wobec krajów UE, zwłaszcza w imporcie artykułów spożywczych. W Moskwie zainicjowano również masową propagandę medialną oraz demonstrację siły swojego lotnictwa wojskowego wzdłuż granic niektórych krajów członkowskich NATO. Działania te były adresowane z jednej strony do Rosjan w celu podtrzymywania nastrojów narodowo-patriotycznych, a z drugiej – dla pozyskiwania przez Rosję sympatii i poparcia w niektórych kręgach populistycznych na Zachodzie. Zaostrzający się konflikt rosyjsko-ukraiński w 2014 r. nie doprowadził ani do całkowitego zerwania współpracy Rosji z państwami zachodnimi, ani też do powrotu do stanu zimnej wojny sprzed 1989 r. [14] W ramach przeciwdziałania Rosja sfinalizowała w 2014 r. utworzenie konkurencyjnej struktury ekonomicznej – Unii Euroazjatyckiej na bazie wcześniejszego projektu – Euroazjatyckiego Obszaru Celnego (Rosja, Białoruś, Armenia, Kirgistan i Tadżykistan). Równocześnie Kreml doprowadził zarówno do zacieśnienia dwustronnej współpracy polityczno-wojskowej i gospodarczej z Pekinem, jak też w szerszych ramach z państwami grupy BRICS (Brazylia, Rosja Indie i CHRL, Afryka Południowa). Dlatego też mimo czasowego wykluczenia z klubu bogatych państw zachodnich (G8) Rosja przy wsparciu ugrupowania BRICS uczestniczyła bez przeszkód w pracach szerszego ugrupowania gospodarczego G20, które w drugiej dekadzie XXI w. współkształtowało zasadnicze kierunki rozwoju gospodarki światowej. W sumie więc mimo poważnych implikacji kryzysu ukraińskiego dla bezpieczeństwa europejskiego nie udało się doprowadzić przez USA oraz ich sojuszników europejskich do szerszej izolacji międzynarodowej Rosji jako agresora. Dzięki stałemu miejscu w Radzie Bezpieczeństwa ONZ z prawem weta Rosja utrzymała dodatkowe atuty aktywności dyplomatycznej, nie wykluczając eskalacji napięć, jak też możliwości powrotu do dialogu i współpracy z NATO w dogodnym momencie. Jedną z przesłanek wymuszenia ustępstw na USA oraz ich sojusznikach w kierunku ograniczenia lub odejścia od dalszego stosowania sankcji wobec Rosji było bezpośrednio zaangażowanie wojskowe Moskwy po stronie reżimu Asada w wojnie domowej Syrii od września 2015 r. Można to również potraktować jako wyraz militarnej demonstracji Rosji pod adresem NATO oraz jego planów wzmocnienia swojej wschodniej flanki [30].

3. W połowie drugiej dekady XXI w. doszło na obrzeżach Europy do nasilenia się nowej fali konfliktów zbrojnych, wojen domowych oraz terroryzmu islamskiego. Tendencje te stały się widoczne załamaniu się tzw. arabskiej wiosny na Bliskim Wschodzie oraz w krajach Afryki Północnej [2]. Sprzyjały one powstaniu licznych grup i organizacji terrorystyczno-islamistycznych w niektórych krajach upadłych, w których prześladowania i mordy na ludności cywilnej doprowadziły do masowych migracji wewnętrznych i zewnętrznych [54]. Największe zagrożenie powstało m.in. na terenie takich krajów, jak: Syria, Irak, Afganistan, Pakistan i Libia oraz w innych krajach Afryki. Sytuacja tam panująca doprowadziła nie tylko do ogromnych strat ludzkich i materialnych, lecz także masowych nielegalnych migracji ludności do krajów sąsiadujących (zwłaszcza Turcji, Libanu, Jordanii na Bliskim Wschodzie). Od przełomu roku 2012/2013 coraz więcej migrantów przedostawało się przez Libię oraz Morze Śródziemne do Włoch (wyspa Lampeduza), a stąd do zachodnioeuropejskich krajów UE. Od lata 2015 r. masowe migracje kierowały się głównie z wybrzeża tureckiego na wyspy greckie na Morzu Egejskim, a następnie z Grecji kontynentalnej przez kraje Bałkanów zachodnich do Austrii i Niemiec oraz krajów nordyckich, zwłaszcza Szwecji [46]. Ta druga

masowa fala migracyjna, tzw. szlakiem bałkańskim, doprowadziła w drugiej połowie 2015 r. do szeregu kontrowersji między krajami członkowskimi, paraliżu decyzyjnego w Brukseli oraz trudności w funkcjonowaniu całej UE.

4. Poważne zagrożenie na Bliskim Wschodzie powstało w wyniku wyłonienia się w połowie 2014 r. na terytorium Syrii i w Iraku z szeregów Al-Kaidy oraz mniejszych grup – nowego ugrupowania terrorystyczno-islamistycznego – Islamskiego Państwa w Iraku i Lewancie (ISIS), określanego też jako Państwo Islamskie (IS). Specyfika IS polegała nie tylko na tworzeniu własnych struktur państwowych, destabilizacji Syrii i Iraku, lecz przyciąganiu tam kilku tysięcy konwertytów i bojowników z Europy Zachodniej i Zakaukazia. IS obok AlKaidy i innych grup inspirowała swoich zwolenników do zintensyfikowania zamachów terrorystycznych w świecie arabskim i muzułmańskim, Afryce Północnej i w Europie Zachodniej (Paryż, 7 stycznia oraz 13 listopada 2015 r.). USA oraz jej sojusznicy zachodni i niektóre kraje arabskie, popierając prozachodnią opozycję syryjską, przystąpiły od 2014 r. do bezpośredniego wspierania jej walki przeciwko rządowi dyktatora syryjskiego Baszara al-Asada, którego politycznie i militarnie wspierała Rosja. Federacja Rosyjska jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ stała się z kolei ważnym partnerem USA w genewskich rozmowach 5+1 (Niemcy) na temat porozumienia atomowego w lipcu 2015 r. z Iranem. Zaprzeczało to niefortunnej tezie prezydenta USA Baracka Obamy z 2014 r., iż Rosja jest tylko „mocarstwem regionalnym”. Dla pokazania własnych ambicji mocarstwowych Rosja – bez uprzedniego uzgodnienia zasad współpracy z USA oraz ich sojusznikami – zdecydowała się od września 2015 r. udzielić bezpośredniego wsparcia wojskowego osłabionemu wojną domową dyktatorowi syryjskiemu Baszarowi al-Asadowi poprzez użycie własnego lotnictwa do bombardowania nie tylko obszarów opanowanych przez IS, lecz głównie stanowisk niektórych grup prozachodniej i protureckiej opozycji syryjskiej. Doprowadziło to m.in. na początku lutego 2016 r. ponownie do ostrych kontrowersji między Rosją a USA. Trwająca od 2011 r. wojna domowa w Syrii posiada poważne implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego ze względu na wspomniane zagrożenie terrorystyczne ze strony islamistów IS oraz masowy napływ uchodźców syryjskich przez Turcję i Bałkany Zachodnie do Europy [19]. Brak wymiernych efektów bombardowań obszarów IS doprowadziło w listopadzie 2015 r. do wypracowania kompromisu między USA a Rosją, które osiągnięto w Wiedniu pod koniec grudnia 2015 r. Porozumienie obejmowało siedemnaście państw i grupy opozycji syryjskiej o różnych interesach i celach polityczno-strategicznych. Porozumienie uzyskało akceptację w formalnej rezolucji Rady Bezpieczeństwo ONZ, przewidującej rozpoczęcie pod koniec stycznia 2016 r. rozmów dla uzgodnienia przerwania, udzielenia pomocy celem stworzenia warunków do podjęcia rozmów pokojowych grup opozycyjnych z reżimem Asada w celu utworzenia rządu tymczasowego, a w dalszej perspektywie przeprowadzenia wolnych wyborów oraz przywrócenia jedności terytorialnej Syrii w trudnym do przewidzenia okresie czasowym [60]. Zaplanowane rozmowy zostały na przełomie stycznia i lutego 2016 r. odroczone ze względu na ostre kontrowersje między opozycją syryjską a reżimem Assada związane z ostrzeliwaniem przez samoloty rosyjskie mieszkańców zrujnowanego Aleppo. Rosja postawiła w kłopotliwej sytuacji USA i całą koalicję skierowaną przeciwko IS, umacniając zdecydowanie pozycję reżimu Asada w przyszłych w rozmowach pokojowych. Dodatkowo doszło do ucieczki ponad 50 tys. Syryjczyków w kierunku zamkniętej dla nich granicy tureckiej [9]. Działania rosyjskie były również skierowane przeciwko Turcji, która po zestrzeleniu rosyjskiego samolotu wojskowego na granicy z Syrią w listopadzie 2015 r. znalazła się w stanie ostrej konfrontacji polityczno-wojskowej i gospodarczej z Rosją [53]. Z inicjatywy szefa dyplomacji niemieckiej F.W. Steinmeiera 11 lutego 2016 r. doszło w przededniu prestiżowej 52. Międzynarodowej Konferencji Bezpieczeństwa w Monachium do spotkania grupy kontaktowej z udziałem ministrów spraw zagranicznych siedemnastu państw, która uzgodniła wcześniejsze wznowienie 25 lutego 2016 r. konferencji w Wiedniu w sprawie przywrócenia pokoju w Syrii. Równocześnie ministrowie obrony NATO uzgodnili udzielenie pomocy Turcji i Grecji w patrolowaniu wybrzeża morskiego przez okręty wojenne niektórych państw Sojuszu pod kierunkiem Niemiec celem zwalczania działalności przemytników w przerzucaniu nielegalnych migrantów do Grecji [56].

5. Ze względu na korzystne położenie geopolityczne w centrum Europy, silną pozycję gospodarczą i polityczną w UE, bliską współpracę transatlantycką z USA, dobre stosunki z Rosją oraz interesy i powiązania globalne Niemcy stały się po zjednoczeniu ważnym ogniwem bezpieczeństwa i współpracy w Europie. Od

przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI w. Niemcy stanęły przed problemem poszukiwania dla siebie nowej roli i większej odpowiedzialności międzynarodowej. Znalazło to m.in. wyraz w działaniu wszystkich rządów chadecko-socjaldemokratycznych i chadecko-liberalnych po 2005 r. na czele z kanclerz Angelą Merkel w kierunku rozwiązywania takich kryzysów międzynarodowych, jak: światowy kryzys finansowo-gospodarczy 2007+ [10] oraz kryzys strefy euro UE 2010–2013 [11; 12]. Sposób rozwiązywania tych kryzysów, zwłaszcza w odniesieniu do Grecji, poprzez forsowanie strategii oszczędzania i zaciskania pasa spotkał się nie tylko z aprobatą, lecz także z krytyką pod adresem Niemiec. Specjaliści związani z Radą Stosunków Międzynarodowych w Londynie sformułowali m.in. zarzut o wykorzystywaniu przez Niemcy potencjału gospodarczo-finansowego do umocnienia swojej pozycji hegemonalnej w Europie. Niektórzy związani z nią autorzy dopatrywali się nawet w postępowaniu kanclerz Merkel w kryzysach europejskich XXI w. analogii z rolą kanclerza Ottona von Bismarcka jako dobrego „maklera” na Kongresie Berlińskim w 1878 r. [35] W ocenie niektórych autorów niemieckich poprzez inicjatywę masowego przyjęcia od końca sierpnia 2015 r. uchodźców szlaku „bałkańskiego” z okresowym wyłączeniem obowiązujących zasad zmodyfikowanej konwencji azynowej UE Dublin III z 2014 r. Merkel przyczyniła się pośrednio do pogłębienia kryzysu migracyjnego o trudnych do przewidzenia implikacjach dla Niemiec i Europy [24]. Po dokonaniu zamachów terrorystycznych przez islamistów we Francji, zwłaszcza 17 listopada 2015 r. w Paryżu, Niemcy, mimo lansowanej „kultury wstrzemięźliwości militarnej”, zdecydowały się na wykazanie solidarności sojuszniczej wobec Francji poprzez udział w operacjach rozpoznawczych na Bliskim Wschodzie i w Afryce. W ramach tej akcji wysłano samoloty Tornado do obserwacji pozycji IS w Syrii pod koniec 2015 r. [8] W obliczu pogłębiającego się kryzysu migracyjnego Niemcom bardzo zależało na utrzymaniu szczególnie bliskiego partnerstwa z Francją.

2. Rola Niemiec w kryzysie ukraińskim

Ze względu na swą czołową rolę w UE Niemcy nie mogły pozostać obojętne wobec kryzysu ukraińskiego, którego przebieg od jesieni 2013 r. do wiosny 2015 r. obszernie relacjonowały media niemieckie, koncentrując się głównie na poszczególnych fazach konfliktu rosyjskoukraińskiego. Rząd federalny i osobiście kanclerz Angela Merkel zajęli wspólnie z USA, NATO i UE negatywne stanowisko wobec Rosji jako agresora. Równocześnie jednak Merkel utrzymywała intensywny kontakt telefoniczny zarówno z prezydentem amerykańskim – Barackiem Obamą, jak też rosyjskim – Władimirem Putinem. Strategia Merkel wobec Rosji zakładała z jednej strony dążenie do koordynacji i współdziałania UE z USA, a z drugiej do przejścia roli mediacyjnej przez Niemcy, początkowo w 2013 r. ramach Trójkąta Weimarskiego z Francją i Polską, a od lata–jesieni 2015 r. – tylko z Francją. Rosja nie była zainteresowana prowadzeniem rozmów mediacyjnych w ramach Trójkąta Weimarskiego z udziałem Polski, czego formalnie nie forsowała również dyplomacja ukraińska [41, s. 67–70].

Bardziej złożone było podejście do konfliktu ukraińsko-rosyjskiego w samych Niemczech. Niemieckie środowiska intelektualne i opiniotwórcze podzieliły się w odniesieniu do oceny postępowania Rosji na dwa przeciwstawne obozy, które nie pokrywały się z podziałami partyjnymi ani politycznymi. Były jedynie odzwierciedleniem dominujących nurtów dyskusji w różnych kategoriach mediów publicznych oraz społecznościowych z udziałem polityków, publicystów i ekspertów. Do grupy pierwszej należeli „Przeciwnicy Rosji” (*Russlandgegner*), a do drugiej – „Rozumiejący Rosję” (często wyszydzani jako *Putin Versteher-Rozumiejący Putina*). Czołowi przedstawiciele tej drugiej orientacji opublikowali 5 grudnia 2014 r. w opiniotwórczym tygodniku „Die Zeit” odezwę pt. *Znowu wojna w Europie? Nie w naszym imieniu* [61], którą podpisało ponad 60 osobistości życia politycznego, kultury i gospodarki. Głównym inspiratorem akcji był Horst Tetschik, długoletni doradca ds. polityki zagranicznej i bezpieczeństwa kanclerza Helmuta Kohla (1982–1998). Podpisy pod odezwą złożyli m.in. były kanclerz Gerhard Schroeder (SPD), długoletni przewodniczący SPD – Hans-Jochen Vogel, były prezydent RFN Roman Herzog z CDU (1995–1999) oraz szereg innych osobistości. Odezwy nie podpisali, ale krytycznie o polityce UE, USA i RFN wobec Rosji wypowiadali się także byli kanclerze federalni Helmut Schmidt (1974–1982) oraz Helmut Kohl (1982–1998).

Następca Kohla – wspomniany już wyżej kanclerz Gerhard Schroeder z SPD (1998–2005) – nie tylko podpisał odezwę zwolenników Rosji, ale jest osobistym przyjacielem Putina i jako prezes Rady Nadzorczej Gazpromu największym lobbystą rosyjskim w RFN i całej Europie Zachodniej [52, s. 869 i n.]. Długoletni minister spraw zagranicznych RFN Hans-Dietrich Genscher (1974–1992) nie podpisał żadnej odezwy, ale nie krył też w publicznych wypowiedziach wątpliwości wobec forsowania sankcji ekonomicznych w polityce UE i USA wobec Rosji. Przedstawiciele tego nurtu krytycznie oceniali politykę rządu federalnego, UE i USA w kryzysie ukraińskim, przedstawiając z reguły różne argumenty merytoryczne wobec USA, NATO i UE, zmierzające do osiągnięcia strategicznej przewagi nad Rosją, osłabiania jej interesów na obszarze postradzieckim oraz traktowania jej jako drugorzędnego partnera [48].

Argumenty te były poszerzane i pogłębiane w licznych analizach publicystycznych [33], w emitowanych wywiadach telewizyjnych ZDF i Phoenix z Putinem na Kremlu oraz w innych sytuacjach [52].

Na masowo upowszechniane argumenty zwolenników popierających Rosję odpowiedzieli ich oponenty odezwą z 11 grudnia 2014 r. na łamach „Die Zeit” pod wymownym tytułem – *Zabezpieczenie pokoju zamiast naporu ekspansyjnego* [21]. Wśród złożonych ponad 100 podpisów pod drugą odezwą nie było wprawdzie prominentnych polityków, ale za to wielu naukowców, zwłaszcza prawników, politologów i socjologów zajmujących się badaniami wschodnimi, znanych publicystów i dziennikarzy mediów ogólnoniemieckich. W tekście tym podważona została argumentacja zawarta w odezwie zwolenników opcji prorosyjskiej. Zarzucono Putinowi oraz jego najbliższemu otoczeniu autorytarny charakter sprawowania władzy oraz ambicje imperialne, zmierzające nie tylko do utrzymania siłą wpływów na Ukrainie, lecz na całym obszarze postradzieckim. Należy podkreślić, iż argumenty przedstawiane przez przeciwników polityki Rosji wobec nowego kierownictwa Ukrainy były szeroko prezentowane w mediach ogólnoniemieckich. Również w wielu artykułach publicystycznych nie unikano krytycznej oceny autorytarnych rządów ekipy prezydenta Rosji, które określano mianem „demokracji”. Politykę ekipy Putina w kryzysie ukraińskim rozpatrywano zarówno w odniesieniu do wzrostu tendencji nacjonalistycznych w Rosji i nasilenia się jej propagandy antyzachodniej, jak też obawy negatywnego oddziaływania tzw. kolorowych rewolucji na obszarze postradzieckim (np. Ukraina 2004 i Gruzja 2006) na sytuację polityczną i zagrożenie dla władz Rosji. Oceny takie zawiera m.in. obszerna analiza publicystyczna Borisa Reitschustera [45].

W lutym 2015 r. rząd federalny zdecydował się przeciwdziałać rosyjskiej propagandzie przeciwko Ukrainie, UE i NATO, zamieszczając na stronie internetowej Urzędu Spraw Zagranicznych odpowiedzi na drażliwe pytania stawiane w związku kryzysem ukraińskim [44]. W 18 punktach opublikowanej dokumentacji dokonano krytycznej oceny polityki Rosji wobec Ukrainy oraz argumentów lansowanych przez jej sympatyków w mediach niemieckich. Równocześnie starano się uzasadnić racjonalnie strategię Niemiec, UE i USA w polityce wobec Kremla w kryzysie ukraińskim. Materiał ten miał stanowić pomoc dla dyplomatów niemieckich w uzasadnianiu wspólnej polityki Niemiec i całego Zachodu wobec Rosji w kontekście kryzysu ukraińskiego.

Jak już zasygnalizowano, rząd RFN, podobnie jak jego sojusznicy i partnerzy zachodni z UE i NATO, bez wahania poparł od 21 lutego 2014 r. nowe, prozachodnie władze Ukrainy, potępiając zarówno aneksję Krymu, jak też wsparcie przez Rosję separatystów w Donbasie. Równocześnie od wiosny 2014 r. realizowano podwójną strategię wobec Rosji. Zakładała ona m.in.: 1) podtrzymywanie gotowości do dialogu z Rosją przy założeniu, iż można ją będzie skłonić do bezpośrednich rozmów z Ukrainą w celu przywrócenia pokoju w Donbasie, 2) deklarowanie gotowości wypracowania i wdrożenia sankcji UE i USA jako instrumentu nacisku na Rosję. Popierano też podjęcie prac nad umową stowarzyszeniową między Ukrainą a UE przy uwzględnieniu interesów gospodarczych Rosji. Niemcy były przeciwne dobrojeniu ukraińskich sił zbrojnych przez NATO, a czołowi politycy niemieccy podkreślali publicznie, iż nie można

budować w Europie bezpieczeństwa „bez Rosji”, nie mówiąc już „przeciwko niej” [14]. W odróżnieniu od USA, Wielkiej Brytanii i Polski, Niemcy odmawiały natomiast udzielenia Ukrainie pomocy wojskowej w formie dostaw broni oraz szkolenia oddziałów ukraińskich [18].

Podczas uroczystości z okazji rocznicy lądowania aliantów w Normandii na początku czerwca 2014 r. w toku konsultacji Angela Merkel z Władimirem Putinem i Barackiem Obamą oraz prezydentem Francji François Hollandem utworzono tzw. format normandzki – jako nowe forum rozmów na temat rozwiązania kryzysu ukraińskiego z udziałem Niemiec, Francji, Rosji i Ukrainy na szczeblu przywódców i szefów rządów, ministrów spraw zagranicznych i ekspertów. USA nie były zainteresowane bezpośrednim zaangażowaniem się w rozmowy z Rosją na temat kryzysu ukraińskiego. Dodatkowymi atutami pierwszoplanowej roli Niemiec w formacie normandzkim były m.in.: silne powiązania handlowe z Ukrainą, możliwość udzielenia jej większego wsparcia finansowego i humanitarnego oraz generalnie lepsze rozeznanie w sytuacji kryzysowej na Ukrainie. Po dotkliwych klęskach wojsk ukraińskich w odzyskaniu Donbasu w lecie 2014 r. ważnym zadaniem było doprowadzenie do rozejmu między walczącymi stronami. Rozejm zawarto formalnie na pierwszym spotkaniu formatu normandzkiego w Mińsku 5 września 2014 r., ale nie został on praktycznie wdrożony ze względu na liczne incydenty zbrojne między walczącymi stronami w Donbasie. Do drugiego szczytu formatu normandzkiego z udziałem przedstawicieli OBWE i separatystów doszło ponownie w Mińsku 12 lutego 2015 r. W wyniku intensywnej rozmów wynegocjowano porozumienie, określane jako Mińsk II. Uzgodniono w nim dwie zasadnicze sprawy: 1) przeprowadzenie efektywnego rozejmu kontrolowanego przez OBWE oraz 2) wypracowanie trwałych ram prawnych dla obszarów opanowanych przez separatystów w drodze przyznania im autonomii politycznej po przeprowadzeniu wolnych wyborów zgodnie z ukraińską ordynacją wyborczą. Dopiero wtedy Ukraina mogłaby przejąć praktycznie kontrolę wzdłuż całej granicy z Rosją [6].

W ciągu 2015 r. poza doprowadzeniem do ustanowienia trwałego, ale bardziej lub mniej łamanego rozejmu w Donbasie nie dokonano wdrożenia postanowień Mińsk II. W trakcie okresowych konsultacji na różnych szczeblach szefów państw i rządów, ministrów spraw zagranicznych i ekspertów w ramach formatu normandzkiego, jak też w toku bilateralnych spotkań czołowych polityków niemieckich i ukraińskich, dyskutowano tylko ogólne ramy porozumienia. Dopiero pod koniec grudnia 2015 r. w gronie ekspertów uzgodniono ogólny harmonogram wdrożenia poszczególnych punktów postanowień Mińsk II przez Ukrainę, separatystów i Rosję, który winien zostać ostatecznie zatwierdzony do końca 2016 r. Wtedy też strona ukraińska winna ostatecznie przygotować w uzgodnieniu z separatystami ostateczny kształt ordynacji wyborów samorządowych w Donbasie. Sprawa ta wywołuje jednak ogromne kontrowersje w Radzie Najwyższej Ukrainy [6]. Wydaje się mało prawdopodobne, aby postanowienia Mińsk II udało się przeforsować w Radzie Najwyższej Ukrainy oraz ostatecznie wcielić w życie.

Od połowy 2015 r. z jednej strony spadło zainteresowanie kryzysem ukraińskim w mediach światowych, a z drugiej doszło do zaostrzenia kontrowersji gospodarczo-finansowych między Rosją a Ukrainą. Po wprowadzeniu embarga gazowego przez Rosję wobec Ukrainy, Kijów wstrzymał spłatę swojego zadłużenia wobec Moskwy. Pod koniec 2015 r. rosyjskie sankcje ekonomiczne obok Ukrainy objęły również Turcję. Pogorszyło to w konsekwencji jeszcze bardziej sytuację gospodarczo-finansową Rosji, która jednak największe straty poniosła wskutek systematycznego spadku cen ropy naftowej na rynkach światowych [38]. Niektórzy autorzy francuscy dostrzegają pewne symptomy gotowości Rosji do rozwiązania konfliktu z Ukrainą wokół Donbasu, wykluczając jednak dyskusję na temat zwrotu stronie ukraińskiej zaanektowanego Krymu. Poprzez interwencję zbrojną w Syrii od jesieni 2015 r. Kreml stara się podkreślić swoje aspiracje mocarstwowe, ale też oczekuje wyraźnej koncesji ze strony USA i UE w kwestii ukraińskiej i ewentualnego zniesienia sankcji ekonomicznych [9]. Maksymalna opcja rosyjska rozwiązania konfliktu wokół Donbasu to jego „zamrożenie”, czyli zachowanie tam wpływu separatystów oraz kontroli przez nich granicy

rosyjskoukraińskiej. Jest to z pewnością rozwiązanie nie do przyjęcia dla Ukrainy [43]. Natomiast z enuncjacji niemieckiego ministra spraw zagranicznych Steinmeiera wynika, iż przejście przez Niemcy od początku 2016 r. przewodnictwa w OBWE będzie okazją do dalszego poszukiwania możliwości kompromisowego rozwiązania kryzysu ukraińskiego [47].

3. Wyzwania masowej nielegalnej migracji do Europy dla nowej roli Niemiec w UE

Masowe migracje stanowią duże wyzwanie dla bezpieczeństwa międzynarodowego ze względu na nielegalne przekraczanie granic, któremu często towarzyszą liczne napięcia i sytuacje konfliktowe zarówno na terenie krajów tranzytowych, jak też docelowych. Według oficjalnych danych Urzędu Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców ONZ (UNHCR) na początku 2015 r. w skali całego świata było ok. 60 mln migrantów, z czego tylko 19,5 mln to „migranci międzynarodowi”, którzy szukali schronienia poza granicami swojej ojczyzny. Większość z nich stanowili jednak tzw. migranci wewnętrzni, którzy przemieszczają się tylko wewnątrz własnego kraju. Z kolei liczby z 19,5 mln migrantów tylko ok. 1,8 mln ubiegało się oficjalnie o status azylanta w krajach docelowych. Ze względu na przedłużanie się licznych wojen domowych w bliższym i dalszym sąsiedztwie Europy na Bliskim i Środkowym Wschodzie (w Syrii, Iraku, Afganistanie i Pakistanie) oraz w Afryce (w Somalii, Erytrei, krajach Afryki równikowej oraz Libii jako głównym kraju tranzytowym) nie można w najbliższych latach oczekiwać przerwania masowego napływu nielegalnych uchodźców do Europy. Zasadniczą przyczyną kryzysu migracyjnego w połowie drugiej dekady XXI w. było utrzymywanie się od lat takich tendencji, jak: wojny i konflikty wewnętrzne, wzrost zagrożeń dla życia, terroryzm, głód i skrajne ubóstwo, ogromne bezrobocie itp. O ile w 2014 r. do Europy napłynęło 714 000, o tyle w 2015 r. już ok. 1,5 mln uchodźców, z czego nieco ponad 1,1 mln do Niemiec [25].

Masowy napływ nielegalnych migrantów w 2015 r. do UE wynikał z podanych już wyżej wielu obiektywnych przesłanek i okoliczności globalnych i regionalnych. Natomiast forsowane przez kanclerz Merkel rozwiązania problemu okazały się trudne do wdrożenia i przyczyniły się do powstania wielu kontrowersji wewnątrzniemieckich oraz osłabienia roli Niemiec w UE. Przejdę obecnie do próby sformułowania wstępnej syntetycznej oceny powstałej sytuacji:

1. Instytucje i kraje członkowskie UE nie były od 1997 r. w stanie uzgodnić zadowalająco stanowiska w sprawie przyznawania zasad azylu dla uchodźców. Dopiero w 2014 r. dyrektywa Rady UE, tzw. Dublin III, zawierała obligatoryjny wymóg rejestracji uchodźców po przekroczeniu granicy pierwszego kraju członkowskiego UE. Rozwiązanie to było szczególnie krzywdzące dla Włoch i Grecji, dokąd drogą morską napływała największa liczba uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż rozwiązanie takie popierały również jako korzystne dla siebie Niemcy, gdyż osłabiło ono bezpośredni napływ do nich uchodźców. W praktyce jednak – mimo formalnej rejestracji w wymienionych krajach – znaczna liczba uchodźców ostatecznie trafiała legalnie lub nielegalnie do Niemiec ze względu na bojkotowanie dyrektywy UE przez Włochy i Grecję oraz w związku z silnymi powiązaniem rodzinnymi napływających uchodźców z istniejącymi w Niemczech sieciami migracyjnymi z wielu krajów świata. Sprzyjał temu dodatkowo także fakt, iż na obszarze Schengen od 2007 r. uchodźców nie kontrolowano przy przekraczaniu granic. Dlatego też większość uchodźców opuszczała bez przeszkód Włochy i Grecję, kierując się na północ w kierunku Austrii oraz Niemiec i krajów skandynawskich [37].

2. W połowie 2015 r. nastąpiło nasilenie się masowej migracji z krajów Bliskiego Wschodu i Afryki do krajów UE. Wynikało to z wielu czynników, z których najważniejsze to:

a) gwałtowne pogorszenie się sytuacji uchodźców przebywających w obozach na terytorium Libanu, Jordanii i Turcji, związane m.in. ze znacznym obniżeniem minimalnych stawek żywnościowych w ramach pomocy UNCHR

b) zarządzenie przez reżim Asada w Syrii w lecie 2015 r. masowego poboru młodzieży do wojska, co spowodowało znaczne zwiększenie ucieczek młodych Syryjczyków, jak też dodatkowo Irakijczyków i

Afgańczyków do obozów w Libanie i Turcji, skąd przedostawali się przez Grecję oraz tzw. szlakiem bałkańskim do Niemiec

c) obniżenie przez grupy przemytników kosztów nielegalnego przerzutu uchodźców z Turcji do Grecji z ok. 5000 do 2000 USD od osoby ze względu na zmniejszenie ryzyka utonięcia [19].

3. Istotną rolę w masowym napływie nielegalnych uchodźców do Niemiec odegrała w pewnym sensie osobiście kanclerz Merkel, której wideo „Damy sobie radę” („Wir Schaffen Das”) oraz liczne fotografie z uchodźcami krążyły w sierpniu/wrześniu 2015 r. w wielu krajach Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki. Były one rozpowszechniane przez bandy przemytników jako potwierdzenie życzliwości rządu, a nawet zaproszenie uchodźców do Niemiec. Wydarzenia te zbiegły się z decyzją rządu węgierskiego z sierpnia 2015 r. odnośnie do przyspieszenia zakończenia budowy metalowych umocnień wzdłuż granicy z Serbią, uniemożliwiających uchodźcom nielegalne przedostanie się na terytorium Węgier. Doprowadziło to z kolei do zamieszania i chaosu zarówno na granicy serbsko-węgierskiej, jak też na dworcu Keleti w Budapeszcie, gdzie tysiące uchodźców koczowało bez zorganizowanej opieki oraz rejestracji, chcąc bez kontroli jak najszybciej przedostać się przez Austrię do Niemiec. Z inicjatywy Berlina kanclerze Austrii i Niemiec – Werner Feyman oraz Merkel ze względów humanitarnych uzgodnili 4 września 2015 r. z władzami węgierskimi tymczasowe zawieszenie dyrektywy azylowej UE Dublin III oraz praktyczne przepuszczanie nielegalnych uchodźców do Austrii i Niemiec bez kontroli i rejestracji. Od tej pory premier węgierski Wiktor Orban uznał, iż sprawa masowej migracji do UE nie dotyczy już Węgier, pozostając tylko „sprawą niemiecką”. Punkt widzenia Orbana podzielało wielu przywódców państw UE, w tym zwłaszcza Grupy Wyszehradzkiej [36]. Konsekwencją decyzji Merkel był masowy napływ ponad 90% uchodźców, głównie do Niemiec, których liczba w miesiącach od września do grudnia przekraczała niekiedy ponad 10 tys. dziennie, osiągając na koniec 2015 r. rekordową liczbę ok., 1,1 mln osób. W ciągu stycznia 2016 r. – mimo rejestracji i kontroli na pograniczu austriacko-niemieckim od 13 września do Niemiec napłynęło dalsze ok. 52 tys. uchodźców. O ile w pierwszej połowie 2015 r. dominowali uchodźcy z Kosowa, Albanii i Serbii, o tyle w drugiej połowie 2015 r. na czoło wysunęli się uchodźcy z Syrii, Iraku i Afganistanu. Nowością było przybycie w 2015 r. mniejszej liczby migrantów ekonomicznych z Maghrebu (Tunezja, Algieria i Maroko) [39].

4. Masowy napływ uchodźców do Niemiec uzyskiwał początkowo znaczne poparcie nie tylko w części klasy politycznej, lecz także w kołach gospodarczych i społeczeństwie niemieckim, wytwarzając specyficzną atmosferę „kultury życzliwego powitania” („Willkommenskultur”), zwłaszcza w zachodniej części Niemiec. Koła gospodarcze wskazywały na roczne zapotrzebowanie na siłę roboczą w wysokości ok. 600 tys. osób. Jednak tylko znikoma część migrantów, zwłaszcza z Syrii (ok. 15%), miała odpowiednie kwalifikacje. Blisko 70–80% uchodźców nie tylko nie miała wyuczonego zawodu, ale sporo z nich było w dodatku analfabetami. Dlatego tylko niewielki procent uznanych uchodźców po ok. sześciu miesiącach mógłby liczyć na przyspieszenie programu integracyjnego. Równocześnie przeciwko uchodźcom występowały partie ruchy prawicowonacjonalistyczne (AFD, PEGIDA i in.). W ciągu 2015 r. zanotowano masowe demonstracje antymigranckie, w tym również ponad 900 podpażeń budynków przeznaczonych na pomieszczenia dla uchodźców. W najtrudniejszej sytuacji znalazły się jednak samorządy komunalne w całych Niemczech, które mimo wsparcia finansowego rządu federalnego nie mogły w stopniu wystarczającym rozwiązać szeregu kwestii drażliwych, jak: zakwaterowanie, nauka języka oraz generalnie integracja społeczna itp. Najbardziej drażliwe sprawy były związane z wydłużającym się czasem rejestracji. Mimo wielu wysiłków i wzmocnienia aparatu administracyjnego pod koniec 2015 r. jeszcze ok. 400 tys. wniosków o przyznanie azylu nie zostało w ogóle rozpatrzonych. Od kilku do kilkunastu tysięcy uchodźców samowolnie opuszczało miejsce pierwszego kontaktu i pozostawała przez kilka miesięcy pod jakąkolwiek kontrolą. Nie funkcjonowała też niezwykle przewlekła procedura wydalania uchodźców, których wnioski o azyl zostały ostatecznie odrzucone. Na przełomie 2015/2016 coraz bardziej w tonie klasy politycznej oraz samej koalicji CDU/CSU/ SPD nasilała się krytyka dotychczasowych działań. Zaczęto też mówić o konieczności zmiany kursu w polityce wobec uchodźców. Zwłaszcza bawarska CSU podjęła działania na rzecz ustalenia górnej granicy dalszego napływu nielegalnych migrantów oraz określenia racjonalnej strategii ich integracji w

społeczeństwie (mieszkania, nauka języka, praca itp.) [3]. Nie bez znaczenia była również szacunkowa sprawa kosztów poniesionych przez rząd federalny oraz rządy krajowe na rzecz przyjęcia i integracji uchodźców. Według ekspertyzy związanego z kołami gospodarczymi Instytutu Gospodarki Niemieckiej w Kolonii koszt utrzymania i integracji uchodźców w Niemczech wyniosą do końca 2016 r. – 22 mld euro, a do końca 2017 r. – 50 mld euro [22].

5. Poza działaniami wewnętrznymi rząd kanclerz Merkel dużą nadzieję pokładał w możliwości rozwiązania kryzysu migracyjnego wspólnie z instytucjami europejskimi w Brukseli oraz krajami członkowskimi UE. Postulowane są następujące rozstrzygnięcia:

a) Wypracowanie na szczycie UE 24 października 2015 r. 17-punktowego planu o dyslokacji kwotowej 160 tys. uchodźców do wszystkich 28 krajów członkowskich w ciągu 2016 r. Spotkało się to ze zdecydowaną odmową większości krajów członkowskich, zwłaszcza zaś krajów Grupy Wyszehradzkiej na czele z Węgrami i Słowacją. Do połowy stycznia 2016 r., mimo usilnych starań Komisji Europejskiej, zdecydowana większość uchodźców nie chciała się poddać dowolnej dyslokacji, natomiast kraje członkowskie poza Niemcami, Austrią i Szwecją przyjęły tylko 472 osoby [65].

b) Na szczycie UE – Afryka 11–12 listopada 2015 r. utworzono europejski „Fundusz Powierniczy na rzecz stabilizacji i przeciwdziałania nielegalnej migracji ludności w Afryce”. Ma on być zasilony docelowo przez Komisję Europejską i kraje członkowskie w wysokości 2,8 mld euro [20]. Realizacja będzie zależała w dużym stopniu od ustabilizowania się sytuacji w objętej wojną domową Libii.

c) Niemcy przywiązywały szczególną wagę do szczytu UE–Turcja 29 listopada 2015 r. w Brukseli, który miał po wstępnych konsultacjach uzgodnić zasady ograniczenia migracji uchodźców przez Grecję do UE. Za przyjęcie takiego zobowiązania obiecano Turcji z jednej strony przyspieszenie rozmów akcesyjnych z UE, a z drugiej – dodatkowe uzyskanie przez Ankarę rekompensaty w wysokości 3 mld euro jako częściowe wyrównanie kosztów utrzymania ponad 2,5 mln uchodźców syryjskich. Równocześnie kraje UE zadeklarowały dodatkowo znaczne odciążenie Turcji poprzez przejęcie kontyngentów uchodźców syryjskich, których wysokość ma być jeszcze ustalona. Nieoficjalnie oczekiwania Turcji określa się na przejęcie przez UE kontyngentu ok. 400 tys. uchodźców syryjskich w ciągu kilku lat. Realizacja tych zobowiązań wymaga dalszych konsultacji oraz uzgodnień. Niewykluczone jest, że pojawią się opory i trudności – zarówno po stronie UE, jak też Turcji [53]. W 2016 r. coraz więcej państw UE odrzucało gotowość przyjęcia takich kontyngentów, w tym nawet bliska Niemcom Francja.

d) Utworzenie przez UE na terenie Grecji i Włoch jedenastu centrów przyjęć i rejestracji dla migrantów (tzw. Hotspotów), które byłyby w stanie nie tylko rejestrować, lecz także decydować o pozostaniu lub readmisji z UE wszystkich potencjalnych azylantów. Przewiduje się równocześnie wybudowanie silnych umocnień na granicy macedońsko-greckiej [31].

6. Mimo znacznego zaostrzenia na przełomie 2015/2016 prawa azylowego, sprawniejszej kontroli przekraczania granicy austriackiej, rejestracji oraz przyspieszenia readmisji nielegalnych uchodźców przez rząd federalny doszło do pogorszenia się nastrojów społeczno-politycznych w Niemczech. Dominowało przekonanie, iż kanclerz Merkel i rząd federalny nie są w stanie ocenić wszelkich implikacji wewnętrznych masowego napływu uchodźców, a zdecydowana większość krajów członkowskich i instytucji UE nie jest zdolna do szybkiego wypracowania zadowalających rozwiązań europejskich w tym zakresie. Hipotetycznie w Brukseli nie wyklucza się nawet zawieszenia, a w ostateczności rezygnacji z postanowień układu Schengen i przywrócenia stałej kontroli na granicach wewnętrznych w UE. Może to w konsekwencji doprowadzić do rozpadu strefy euro [32].

Konkluzje

Od drugiej dekady XXI w. utrzymuje się szereg zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze globalnym i regionalnym. Poważne implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego posiadają kryzys ukraiński (2013–2015) oraz konflikty i wojny domowe na Bliskim i Środkowym Wschodzie oraz w Afryce Północnej i Równikowej, których następstwem były m.in. od sierpnia/września 2015 r. masowe i nielegalne migracje do krajów UE, zwłaszcza zaś do Niemiec. Jako

czołowy kraj UE i znaczący gracz międzynarodowy Niemcy odegrały ważną rolę mediacyjną w kryzysie ukraińskim, doprowadzając w lutym 2015 r. do zawarcia wspólnie z Francją porozumienia rozejmowego Mińsk II. Jego wdrożenie może hipotetycznie w 2016 r. doprowadzić jedynie do zamrożenia konfliktu rosyjsko-ukraińskiego wokół Donbasu bez uregulowania zaanektowanego w marcu 2014 r. bezprawie przez Rosję Krymu. Niemcy odegrały w 2015 r. również ważną rolę w rozmowach 5 mocarstw + 1 w sprawie porozumienia atomowego z Iranem, uczestnicząc również w licznych konsultacjach na temat zakończenia wojny domowej oraz przywrócenia pokoju w Syrii jako jednego z głównych źródeł nielegalnej migracji do UE. Forsowanie od września 2015 r. przez kanclerz Angelę Merkel – ze względów humanitarnych i w związku z ambicjami przywódczymi – nieuzgodnionej szerzej decyzji odnośnie do czasowego nielegalnego przekraczania przez migrantów granic UE na szlaku bałkańskim doprowadziło do niekontrolowanego napływu do Niemiec w 2015 r. ok. 1,1 mln osób, czyli ponad 90% wszystkich uchodźców do UE. Po początkowym entuzjazmie doszło stopniowo zarówno do ostrych kontrowersji wewnętrznych w Niemczech, jak też do rozbieżności wśród krajów członkowskich UE, zwłaszcza zaś krajów Grupy Wyszehradzkiej, i niezgody z opcją niemiecką, jeśli chodzi o przyjęcie określonych kontyngentów nielegalnych migrantów. W sumie więc kanclerz Merkel nie dysponowała w połowie lutego 2016 r. ani całkowicie realną i spójną strategią powstrzymania nielegalnej migracji przez Turcję do Grecji, ani też możliwością osłabienia narastającej krytyki wewnętrznej w samych Niemczech. Perspektywy szybkiego zakończenia wojny domowej w Syrii są – mimo wstępnych ustaleń z Monachium z 11 lutego 2016 r. odnośnie do przerywania walk zbrojnych do 25 lutego 2016 r. w Syrii – nadal odległe, a możliwości skutecznej realizacji zawartego przez UE porozumienia z Turcją z 29 listopada 2015 r. dotyczącego warunków powstrzymania nielegalnych migracji z Turcji do Grecji – niepewne. Hipotetycznie można założyć, iż konieczne zahamowanie i przekształcenie masowej oraz nielegalnej migracji w mechanizm uporządkowanej i kontrolowanej imigracji z Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz Afryki do krajów UE będzie procesem długim i złożonym.

1. Außen-Europa-Sicherheitspolitik, Migrationen, w: Auswärtiges Amt, Berlin 2013–2015, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Uebersicht_node.html (dostęp: 15 grudnia 2015).
2. Asseburg M., Wimmen H., Die bittere Ernte des Arabischen Fruelings, SWP-Studie Nr 22 Dzember, Berlin 2015, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/studien/2015S22_ass_wmm.pdf (dostęp: 1 lutego 2016).
3. Balcerowiak R., Faktencheck Flüchtlingskrise: Was kommt auf Deutschland noch zu?, Edition berolina, Berlin 2015.
4. Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie, red. naukowa R. Zięba, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
5. Bezpieczeństwo międzynarodowe. Przegląd aktualnego stanu, red. naukowa K. Żurkowska, Wydawnictwo IUS At TAX, Warszawa 2011.
6. Breslavskiy R, Pleines H., Faktencheck: Die Umsetzung der Minsker Vereinbarungen zum Dnobass-Konflikt, portal internetowy Ukraine–Analysen, Nr 150 vom 29 April 2015, s. 2–5.
7. Bundesregierung, Bundeskanzlerin, Bundesministerien, Bulletin, Reden, Pressekonferenzen (są to najważniejsze działy wykorzystanej strony internetowej rządu federalnego w trzech latach 2013–2016), http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Startseite/startseite_node.html (dostęp: 1 grudnia 2013 – 10 lutego 2015).

8. Bundeswehr-Flugzeuge beginnen Einsatz gegen IS, „Die Zeit“, online vom 8 Januar 2016, <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-01/syrien-krieg-bundeswehr-tornados-aufklaerungsfluege> (dostęp: 13 lutego 2016).
9. Carrere d'Encausse H., Rosja ma osobisty interes w Syrii. Wywiad, „Dziennik Gazeta Prawna”, 28 I 2016 r., A11.
10. Cziomer E., Polityka zagraniczna Niemiec w dobie nowych wyzwań globalizacji, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz integracji europejskiej po 2005 roku, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa–Kraków 2010.
11. Cziomer E., Rola Niemiec w kryzysie strefy euro po 2009 roku, Oficyna Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (dalej: KAAFM), Kraków 2013.
12. Cziomer E., Teoria i praktyka decydowania w polityce zagranicznej Niemiec na przykładzie roli kanclerz Angeli Merkel w kryzysie strefy euro w latach 2010–2013, w: Teoria i praktyka stosunków międzynarodowych, Dziedzictwo intelektualne profesora Ziemowita Jacka Pietrasia, red. naukowa M. Pietraś et al., Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, s. 271–282.
13. Cziomer E., Niemcy wobec międzynarodowego wymiaru kryzysu na Ukrainie w latach 2013–2014, w: Polska i Niemcy wobec przemian na Ukrainie, red. naukowa W. Furman, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 29–42.
14. Cziomer E., Implikacje kryzysu ukraińskiego dla polityki Niemiec wobec Rosji w latach 2013–2014, w: Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska – Europa – świat. Księga Jubileuszowa dedykowana Ryszardowi Ziębie z okazji czterdziestolecia pracy naukowej, red. naukowa J. Zając, M. WłodkowskaBagan, J. Kaczmarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 489–502.
15. Cziomer E., Niemcy wobec geopolitycznego wymiaru kryzysu ukraińskiego 2013–2015, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, nr 2(XII), red. E. Cziomer, Oficyna Wydawnicza KAAFM, Kraków 2015, s. 39–56.
16. Geopolityczny wymiar kryzysu ukraińskiego i jego implikacje dla bezpieczeństwa europejskiego, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, nr 2(XII), red. naukowa E. Cziomer, Oficyna Wydawnicza KAAFM, Kraków 2015.
17. Czornik K., Lakomy M., Stolarczyk M., Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne, Wydawnictwo Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej, Katowice 2015.
18. Daalder I. et al., Eine Frage der Glaubwürdigkeit. Warum Waffenlieferungen die Antwort auf Russland Krieg sind, „Internationale Politik”, nr 2 Maerz/April, Berlin 2015, s. 52–59.
19. Die Flüchtlingskrise und Europa, w: Deutsche Gesellschaft fuer Internationale Politik- DGAP, online 19 X 2015, Berlin, s. 1–5, <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/fuenf-fragen/die-fluechtlingskrise-und-europa>, (dostęp: 25 października 2015).
20. Dobrowolska-Polak J., Europa w oku cyklonu, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 219, Poznań 2016, s. 1–7, <http://www.iz.poznan.pl> (dostęp: 13 lutego 2016).
21. Friedenssicherung statt Expansionsdrang, „Die Zeit” vom 11 Dezember 2014, <https://www.change.org/p/the-interested-german-public-friedenssicherung-statt-expansionsbelohnung-aufruf-von-über-100-deutschsp> (dostęp: 24 marca 2015).
22. Flüchtlinge kosten Deutschland bis 2017 und 50 Milliarden Euro, „Frankfurter Allgemeine Zeitung” (dalej: FAZ), 1 II 2016, <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/fluechtlinge-kosten-deutschland-bis-2017-rund-50-mrd-> (dostęp: 4 lutego 2016).
23. Glatz R.L., Zapfe M., NATO-Verteidigungsplanung zwischen Wales und Warschau, Stiftung Wissenschaft und Politik (dalej: SWP)-Aktuell, nr 95, Dezember 2015, <http://www.swp->

- berlin.org/de/publikationen/swp-aktuell-de/swp-aktuell-detail/article/nato_verteidigungsplanu (dostęp: 8 stycznia 2016).
24. Guerot U., Von Normalität über Übermacht zur Onmacht? Betrachtungen zur deutschen Rolle in Europa, „Aus Politik und Zeitgeschichte“ nr 52, Berlin 2015, s. 17–22.
 25. Hanewinkel V., Fluechtlingszahlen weltweit: Kein Rueckzug in Sicht, w: Aus Politik und Zeitgeschichte (APZ) Kurzdossier– Berlin, 15 XII 2015, s. 1–5.
<https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/217388/fluechtlingszahlen-weltweit> (dostęp: 20 grudnia 2015).
 26. Harnisch S., Deutsche Aussenpolitik und internationale Führung. Ressourcen, Praktiken in einer veraenderten Euorpaesischen Union, Nomos, Baden–Baden 2015.
 27. „Frueher, entschiedener und substanzieller“? Die neue Debatte über Deutschlands Aussenpolitik, Hrsg. Hellman G., Jacobi D., Stark-Urrestarazu U., „Zeitschrift für Aussen- und Sicherheitspolitik“, Springer VS, Sonderheft, Hewidelberg 2015.
 28. Herausforderung Asyl- Stand der Fluechtlinge auf Rekordhoch, 2015, <http://www.lpb-bw.de/fluechtlingsproblematik.html#c24605> (dostęp: 10 stycznia 2016).
 29. Kiwerska J., Rozchodzenie dwóch światów? Stany Zjednoczone i relacje transatlantyckie 1989–2012, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2013.
 30. Klein M., Major C., Perspektiven NATO-Russland –Beziehungen, SWP, nr 91, September, Berlin 2015, https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Klein+M,+Major+C,+Perspektiven+NATO-Russland+%E2%80%93Beziehungen+SWP (dostęp: 28 listopada 2015).
 31. Konflikte in der EU. Europas Zereissprobe, FAZ, 15 I 2016, [https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Konflikte+in+der+EU.+Europas+Zerrei%C3%9Fprobe+\[w\]+FAZ+z](https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Konflikte+in+der+EU.+Europas+Zerrei%C3%9Fprobe+[w]+FAZ+z) (dostęp: 15 stycznia 2016).
 32. Kommissionspraesident Juncker. „Ohne Schengen macht der Euro keinen Sinn“, FAZ, 15 I 2015, https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Kommissionspraesident+Juncker.+%E2%80%9EOhne+Scengen+macht+der+Euro+keinen+Sinn%E2%80%9C+ w:+FAZ (dostęp: 16 stycznia 2016).
 33. Krone-Schmalz G., Russland verstehen: Der Kampf um die Ukraine und die Argonanz des Westens, Verlag H. Beck, München 2015.
 34. Kubicka M. Zachodnie sankcje wobec Rosji – przegląd sytuacji, w: Czornik K., Lakomy M., Stolarczyk M., redakcja naukowa, Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski, Uniwersytet Śląski, Katowice s.2015 405–420.
 35. Kundnani H., The Paradox of German Power, Hurst Publishers, London 2014.
 36. Lang K.O., Rückzug aus der Solidarität, SWP-Aktuell, nr 84, Oktober, Berlin 2015, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2015A84_Ing.pdf (dostęp: 13 listopada 2015).
 37. Lehmann J., Flucht in die Krise – Ein Rückblick auf die EU „Fluechtlingskrise“ 2015, „Aus Politik und Zeitgeschichte“, 18 XII 2015, Berlin, s. 7–11.
 38. Libman A., Russland, Ukraine und Türkei im Geflecht der Sanktionen, SWP-Aktuell, nr 2, Berlin 2016, s. 1–8, <http://www.swp-berlin.org/de/publikationen.html> (dostęp: 19 stycznia 2016).
 39. Migrationen und Flüchtlinge (2015–2016), Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), Berlin 2015, <http://www.bamf.de/DE/Startseite/startseite-node.html> (1 sierpnia 2015 – 10 stycznia 2016).
 40. Neumann P., Die neuen Dschihadisten. ISIS, Europa und die neue Welle des Terrorismus, Econ-Ullstein Buch Verlag, Berlin 2015.
 41. Noack D.K., Die Ukraine-Krise 2013/2014. Versuch einer historischen, politologischen und geopolitischen Erklärung, „Dresdener Studiengemeinschaft für Sicherheitspolitik“, Heft 2, Dresden 2014.

42. Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements, Ukraine Analysen nr 146 z 25 II 2015, s. 9–15, <http://www.laenderanalysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen146.pdf> (dostęp: 3 IV 2015).
43. Parafinowicz Z., Potocki M., Zachód naciska na Kijów: odpuście Donbas, „Dziennik Gazeta Prawna”, 28 stycznia 2016, A7. s.7.
44. Realitaetscheck (18 II 2015) Dokumentation. Das Auswärtige Amt antwortet auf die Behauptungen Russlands, 18 II 2015, http://www.heise.de/tp/artikel/44/44224/44224_1.pdf (dostęp: 5 maja 2015).
45. Reitschuster B., Putins Demokratur. Ein Machtmensch und sein System. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Econ-Ullstein, Berlin 2014.
46. Riedel S., Fluchtursache Staatszerfall am Rande der EU, SWP-Arbeitspapier, nr 2, Berlin 2015, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/AP-RiedelFluchtursache_Staatszerfall-16-10-2015.pdf (dostęp: 21 grudnia 2015).
47. Richter W., Deutscher OSZE-Vorsitz 2016, SWP-Aktuel, nr 7, Februar 2016, http://www.swp-berlin.org/de/publikationen/swp-aktuell-de/swp-aktuell-detail/article/deutscher_osze_vorsitz_2 (dostęp: 6 stycznia 2016).
48. Roggemann H., Von der Ukraine-Krise zur Krise der Russlandpolitik. Diskussionsbeitrag zum Ukraine-Konflikt und für eine deutsche und europäische Russlandpolitik, „Berliner Ost-West-Europa Forum”, Berlin 2014.
49. Russlands Informationskrieg. Unser Maedchen Liesa, FAZ, 31 I 2016, https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Russlands+Informationskrieg. Unser+Maedchen+Liesa+FAZ+31.012016 (dostęp: 2 lutego 2016).
50. Sandschneider E., Nutznießer der Ukraine-Krise. China profitiert von Putins Ressourcepartnerschaft, „Internationale Politik”, nr 4 Juli/August, Berlin 2014, s. 72–75.
51. Schoellgen G., Gerhard Schroeder. Die Biographie, Deutsche Verlags-Anstalt, München 2015.
52. Seipelt H. Putin – Innenansicht der Macht, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg 2015.
53. Seufert G., Die Turekei als Partner der EU in der Fluechtlingskrise, SWP-Aktuell, nr 98, Dezember, Berlin 2015, s. 1–8, http://www.swp-berlin.org/publikationen/swp-aktuell-de/swp-aktuell-detail/article/die_tuerkei_als_partner_der_eu_in_der_fluechtlingskrise.html (dostęp: 20 października 2015).
54. Sold K., Koepf T., Migration und Sicherheit in südlicher Nachbarschaft, w: DGAP- Analyse, Berlin, 2015. https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Sold+K./K%C3%B6pft,+Migration+und+Sicherheit+in+s%C3%BCdlicher+Nachbarschaft+DGAP (dostęp: 18 grudnia 2015).
55. Strategiczny wymiar współpracy transatlantyckiej w XXI w., red. naukowa E. Cziomer, w: Krakowskie Studia Międzynarodowet. 1, nr 4(XII), Oficyna Wydawnicza KAAFM, Kraków 2014.
56. Syrien-Konferenz will Feuerpause innerhalb einer Woche, „Sueddeutsche Zeitung” vom 12 Februar 2016, <http://www.sueddeutsche.de/politik/buergerkrieg-syrien-konferenz-will-feuerpause-innerhalb-einer-woche-1.2860549> (dostęp: 12 lutego 2016).
57. Theorie i metody w naukach politycznych, red. D. Marsh, G. Stoker, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006.
58. Ukraine-Analysen, hrsg. Forschungstelle Osteuropa an der Universität Bremen, nr 124 von 26 XI 2013 bis nr 161 (9 XII 2015), <http://www.laenderanalysen.de/ukraine/archiv.php> (5 listopada 2013 – 31 stycznia 2016).
59. Ukraine-Nachrichten, Politik, Wirtschaft, Gesellschaft, Berlin 2014–2015, https://www.google.pl/?gws_rd=ssl#q=Ukraine-Nachrichten%2C+Politik%2C+Wirtschaft%2C+Gesellschaft (dostęp: 10 lutego 2016).

60. UNO-Sicherheitsrat billigt Friedensplan für Syrien. Friedensgespräche im Januar, „Neue Zürcher Zeitung“ vom 18 Dezember 2015, <http://www.nzz.ch/international/uno-sicherheitsrat-verabschiedet-friedensplan-fuer-syrien-1.18665561> (dostęp: 22 grudnia 2015).
61. Wieder Krieg in Europa? Nicht in unserem Namen!, „Die Zeit“ vom 5 Dezember 2014, <http://www.zeit.de/politik/2014-12/aufruf-russland-dialog> (dostęp: 12 grudnia 2015).
62. Winkler H.A., Geschichte des Westens. Die Zeit des Gegenwarts, Verlag C.H. Beck, München 2015.
63. Współpraca transatlantycka. Aspekty polityczne, ekonomiczne i społeczne, red. naukowa J.J. Fiszer et al., Instytut Nauk Politycznych PAN, Fundacja im. K. Adenauera, Warszawa 2014.
64. 476.649 Asylanträge im Jahre 2015, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), 06 I 2016, Berlin, <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/fuenf-fragen/die-fluechtlingskrise-und-europa> (dostęp: 8 lutego 2016).